

Lectoraat Kansrijke Ontwikkeling voor tieners

Onderbouwing

Binnen het programma 'Perspectieven op kansrijke ontwikkeling' wordt een lectoraat gestart, gericht op het thema 'Kansrijke ontwikkeling van tieners'.

Het lectoraat doet onderzoek naar de vraag hoe professionals en opvoeders de ontwikkelingskansen van tieners (8-14 jaar) kunnen vergroten door diverse perspectieven te verkennen, toegangsmogelijkheden tot de samenleving te stimuleren en daarmee gelijkwaardige kansen voor ontwikkeling te creëren en benutten. In de huidige samenleving lijken veel ontwikkelingskansen van kinderen niet of onvoldoende benut te worden of gemist (Bergh, Denessen & Volman, 2020; Gelijke Kansen Alliantie, 2021).

De oorzaken hiervan zijn divers, denk aan de gerichtheid op domein specifieke doelen (zoals de eindtermen binnen het onderwijs, gedragsdoelen in plannen van de jeugdzorg, etc.), onvoldoende integratie van kennis over het kind bij de betrokken opvoeders in de diverse leefwerelden, onvoldoende bewustwording van en gerichtheid op de brede ontwikkeling van het kind en ontoereikende competenties om de stem van het kind hierin te laten horen.

De projecten zullen zich richten op het meer evidence informed werken aan perspectieven op ontwikkelingskansen van tieners, hun opvoeders en de professionals in hun omgeving. Het betreft professionals vanuit het domein kind en educatie, zij zijn werkzaam of verbonden aan scholen in het primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo) en sociaal maatschappelijke projecten die zich richten op ontwikkeling van tieners. Het lectoraat richt zich juist op de doelgroep *tieners*, omdat deze ontwikkelingsfase enerzijds enorm kansrijk is, tieners willen steeds meer zelf beslissingen en hebben meer vrijheid nodig om te experimenteren. Anderzijds wordt de fase gekenmerkt door kwetsbaarheid; tieners gaan zich afzetten van hun ouders en laten zich vooral beïnvloeden door hun omgeving en leeftijdgenoten (peers). Tieners voelen een sterke druk om een eigen identiteit te vormen en hebben een sociale groep (peergroep) of omgeving nodig om daar richting aan te geven. Welke omgeving (peergroep, social media, omgeving, digitale samenleving), invloedrijk wordt en wat die omgeving kenmerkt en qua gedrag en ontwikkeling oproept is enorm divers.

Binnen deze thematiek zijn er vanuit diverse perspectieven, dilemma's en obstakels aan te wijzen die kansengelijkheid op de ontwikkeling belemmeren. In algemene zin gaat het erom dat we erop gericht zijn, de (leer)omgeving van tieners meer aan te laten aansluiten bij hun eigen ontwikkelbehoeftes, meer adaptiviteit vanuit een hogere mate van zelfregulatie en regie. Hieronder benoemen we om te beginnen drie subthema's (met de wetenschap dat er meer thema's zijn die verkend zouden kunnen worden). Ten eerste, de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs lijkt een plek te zijn waar kansengelijkheid plaatsvindt (De Wolf, 2017; Inspectie van het Onderwijs, 2018). Ongelijkheid tussen kinderen met lager en hoger opgeleide ouders wordt verder versterkt door de inrichting van het Nederlandse onderwijssysteem. Het relatief vroege selectiemoment in het basisonderwijs op 12-jarige leeftijd heeft negatieve effecten voor kinderen uit lagere sociale milieus (Braster & Theisens, 2016; NRO, 2017; Scheerens, Timmermans & Van der Werf, 2019).

Ten tweede, sociaal-culturele verschillen kunnen een rol spelen bij het perspectief op ontwikkeling. De diversiteit in achtergronden van ouders werkt door in een diversiteit aan normen en waarden en dus ontwikkelperspectieven van hun kinderen (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007). Hier speelt ook het mechanisme van intergenerationele overdracht een rol, dit is het verschijnsel dat opeenvolgende generaties op elkaar lijken in hun ideeën, gevoelens, gedragingen en status. Ten derde zou het goed zijn meer zicht te krijgen op de invloed van de digitale wereld waarin jongeren zich begeven en waartoe zij zich hebben te verhouden. En tegelijk de vraag hoe die digitale wereld kan bijdragen aan een kansrijke ontwikkeling van jongeren. Het is belangrijk dat zowel de jeugdige zelf als betrokken opvoeders en professionals mediawijs worden, dat ze kritisch leren omgaan met online-informatie. Hierbij gaan we enerzijds uit van meer kennis om de risicovolle invloeden van social media te verkleinen en anderzijds tegelijkertijd het positieve perspectief om de digitale wereld op een gezonde manier te gebruiken.

Bijdragen aan een kansrijke ontwikkeling

Hoe zouden we kunnen bijdragen aan een kansrijke ontwikkeling? Cruciale aspecten hierin zijn: meer diversiteit van perspectieven op de ontwikkeling en meer toegangsmogelijkheden om talenten te verkennen en 'leerplekken' te benutten. Dit leidt voorlopig tot de volgende denkrichting en mogelijke vraagstellingen:

- Voor het kind zelf: Hoe kunnen we tieners (meer) uitdagen perspectieven op hun ontwikkeling te verkennen? Hoe kijk je naar je eigen ontwikkeling? Wat wil je verder verkennen? Wat heb je daarbij nodig? Wat is jouw verhaal?
- Voor de ouder/opvoeder: Wat zijn de perspectieven van opvoeders op de ontwikkeling van hun kind? Hoe ga je met je kind in gesprek over deze ontwikkeling? Welke bijdragen zou je willen/kunnen leveren om perspectieven en toegangsmogelijkheden te vergroten?

- Voor de professional: Wat zijn de verschillende perspectieven van de tiener, zijn opvoeders en betrokken professionals? Welke toegangs- mogelijkheden (passende leeromgeving, hulpbronnen, ondersteuning, uitdaging, ...) heeft deze tiener dan nodig? Hoe ga je in gesprek over de kansen in zijn ontwikkeling (context- overstijgend denken)? Hoe ga je met de ander(e) (professional/ouder) in gesprek over die ontwikkeling? Wat heb je daarvoor nodig van je werkomgeving? En hoe kunnen we zorgen dat kansen benut worden, op een duurzame manier en met de jongere in de regie?

Afbakening & begripsverheldering

Het programma 'perspectieven op een kansrijke ontwikkeling', benadert vraagstukken op diverse niveaus en leefwerelden rondom het kind. De betrokkenen bevinden zich in diverse leefwerelden (zie illustratie op p.1) en maken voortdurend keuzes die kansen op ontwikkeling beïnvloeden. Hieronder lichten we eerst enkele veelgebruikte begrippen toe, waarna we enkele uitgangspunten uitwerken.

- **Kansrijke ontwikkeling:** is een ontwikkeling waarin een kind op diverse ontwikkelings- gebieden, cognitief, sociaal en maatschappelijk de kans krijgt zijn potentieel te benutten en ontwikkelen.
- **Perspectieven** zijn hier bedoeld als vergezicht, de kunst om mogelijkheden die er qua ontwikkeling zijn, te zien en te verkennen.
- **Betrokkenen:** kind/jeugdige, ouders/opvoeders, professionals (pedagogisch professionals, sociaal-maatschappelijk werkers, leraren, docenten, etc.) en hun (geïstitutionaliseerde) omgeving.
- **Multiperspectiviteit** gaat over de diversie kijkrichtingen/beelden die er zijn rondom de ontwikkeling van het kind. Je hebt de ander nodig om een ander perspectief te zien en te benutten en daardoor jezelf beter te leren

kennen. We onderscheiden hierbij het kind zelf, ouders/opvoeders, familie, vriend(en), professionals en de verschillende niveaus waarop betrokkenen zich bevinden (figuur p.1).

- **Toegangsmogelijkheden** zijn de faciliteiten en steun die nodig is om een ontwikkeling in gang te zetten (zoals lid worden van een sport of bibliotheek, toegang tot een school, een coachende ouder of leraar, ...). Ofwel hoe (onder)steunen (scaffolding) de betrokkenen de ontwikkeling van het kind waardoor de kans op ontwikkeling verkend kan worden.

Uitgangspunten

Om een duurzame en doelgerichte bijdrage te leveren aan de (toegepaste) kennis, willen we vanuit een aantal uitgangspunten richting geven aan de projecten die binnen dit programma een plek kunnen krijgen. We benoemen hier vijf uitgangspunten die de inhoud en uitwerking van de projecten richting kunnen geven.

- **Het ecologisch perspectief:** Vanuit vertrouwen in de natuurlijke ontwikkeldrang en nieuwsgierigheid van elk kind, ontstaat ontwikkeling. Aansluiten bij de ontwikkelbehoeftes binnen een ontwikkelingspsychologische fase (baby, peuter, schoolkind, tiener) is een voorwaarde voor ontwikkeling. Er zijn cruciale momenten in de ontwikkeling van kinderen (gevoelige periodes), periodes waarin specifieke kansen benut kunnen worden. Binnen het spanningsveld van nieuwsgierig zijn, interesse hebben en beschikbaarheid van (f)actoren, kunnen kansen gezien en benut worden. Op het juiste moment, de juiste interactie in gang zetten tussen kind en de ander en/of het andere, lijkt bepalend voor ontwikkelkansen (nature + nurture + timing = groei).
- **Multiperspectiviteit en boundary crossing:** De reikwijdte en invloeden van de leefwerelden van een kind breiden zich uit naarmate het kind opgroeit (zie ook figuur 1). De wereld wordt groter als je ouder wordt doordat ten eerste andere bronnen beschikbaar komen (social media, literatuur, Tiktok, Jeugdjournaal) en ten tweede andere interacties op gang komen (invloed van sporttrainer, peers, etc.). Het thuismilieu blijkt van grote invloed te zijn op de kansen van kinderen. Ouders spelen een rol bij kansengelijkheid, aangezien het studiekeuze- proces wordt beïnvloed door de sociaal- economische positie van het gezin (Boudon, 1974).

Hoger opgeleide ouders beschikken vaker over meer informatie, doordat ze meer hulpbronnen in kunnen zetten (Agirdag, 2016). Daarnaast kunnen ook sociaal-culturele verschillen een rol spelen bij de diverse perspectieven op ontwikkeling. Hoe komen die perspectieven samen en hoe kun je die optimaal benutten zodat het geen parallelle processen zijn, maar ze elkaar versterken?

- **Boundary crossing** is gericht op het buiten je eigen domein verkennen en verbinden van doelen en bronnen. Boundary crossers brengen elementen van de ene praktijk naar de andere en vice versa om een gezamenlijk doel te bereiken. Er zijn vier leermechanismen die we hierbij kunnen onderscheiden en die helpend zijn om processen op gang te brengen: identificatie (inzicht in verschillen en complementaire aspecten), coördinatie (ontwikkelen van procedures voor samenwerking), reflectie (uitwisseling en verrijking van perspectieven) en transformatie (ontstaan van veranderingen in praktijken en rollen). We hebben boundary crossers nodig om perspectieven op ontwikkeling te verkennen en samen te brengen.
- **De kwaliteit van interactie** tussen de betrokken en omgevingsfactoren is bepalend voor de kwaliteit van de kans op ontwikkeling (OECD, 2020; 2021). Denk hierbij aan gesprekken tussen het kind en een opvoeder, tussen opvoeder en professional en tussen professionals onderling, maar denk ook aan de kwaliteit en beschikbaarheid van bijvoorbeeld digitale bronnen. De OECD spreekt hier van 'high quality interaction in Early Childhood Education and Care (ECEC)'. We weten al lang dat taal het voertuig is van ons denken (Vygotsky, 1987) en dat taal vele uitingsvormen kent (verbaal, non-verbaal, fysiek, digitaal). Taalstimulering is daarom een bepalende factor voor de onderwijskansen van kinderen (Bernstein, 1971). Het is naast een communicatiemiddel, ook een sociale code, een manier om je te onderscheiden van anderen. Het is dus voor zowel kinderen als professionals van belang om elkaars (professionele) taal te verstaan, taalruimte te geven en die ruimte te kunnen benutten door taaldurf te stimuleren.

- **Regie hebben en regie voeren** gaat over de mate van betrokkenheid, zelfsturing en eigenaarschap. Wie is aan zet? Wie bepaalt de richting? Of wie komt in actie? Kunnen we de regie dichter bij het kind zelf leggen en de opvoeder de rol van coach laten vervullen? Wat is dan nodig om de ontwikkelkansen te verkennen (Hoe doe je dat bij deze doelgroep?). Of vanuit het perspectief van de professional, hoe kan ik keuzes onderbouwen vanuit het perspectief van het kind? (Benutten van discretionaire ruimte).

Literatuur

- Agirdag, O. (2016). Etnische diversiteit in het onderwijs. In B. Eidhof, M. Van Houtte & M. Vermeulen (Eds.), *Sociologen over onderwijs: inzichten, praktijken en kritieken* (pp. 281-309). Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Bergh, L. van den; Denessen, E.J.P.G.; Volman, M.L.L. (2020). Werk maken van gelijke kansen: Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs.
- Bernstein, B. (1971). *Class, codes and control: Theoretical studies towards a sociology of language*. London: Routledge.
- Boudon, R. (1974). *Education, opportunity, and social inequality: Changing prospects in western Society*. New York, US: Wiley.
- Braster, S. & Theisens, H. (2016). Het onderwijs in de Lage landen in historisch en internationaal perspectief. In B. Eidhof, M. Van Houtte & M. Vermeulen (Eds.), *Sociologen over onderwijs: inzichten, praktijken en kritieken* (pp. 50-51). Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- De Wolf, I. (2017). Het Nederlandse onderwijs langs de meetlat van gelijke kansen. In K. Hoogeveen (Red.), *Kansen bieden in plaats van uitsluiten* (pp 39-53). Utrecht, Nederland: Sardes.
- Gelijke Kansen Alliantie. (2021). Voortgangsrapportage 2020. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en wetenschap. <https://www.gelijke-kansen.nl/documenten/publicaties/2021/01/26/gka-voortgangsrapportage-2020>
- Inspectie van het Onderwijs. (2018) *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo: bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Nationaal Regieonderzoek Onderwijsonderzoek (NRO). (2017). *Draagt later keuzemoment voortgezet onderwijs bij aan schoolsucces?* <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2017/07/225-Antwoord-Latere-overgang-po-vo.pdf>
- OECD. (2021). *Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care*, Starting Strong. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f47a06ae-en>.
- OECD. (2020). *Early Childhood Education: Equity, Quality and Transitions. Report for the G20 Education Working Group*. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/education/school/early-childhood-education-equity-quality-transitions-G20.pdf>
- Scheerens, J., Timmermans, A. C., & Van der Werf, M. P. C. (2019). Socioeconomic inequality and student outcomes in Dutch schools. In L. Volante, S. V. Schnepf, J. Jerrim, & D. A. Klinger (Eds.), *Socioeconomic Inequality and Student Outcomes* (pp. 111-133). Singapore: Springer.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R., & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit; Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Vygotsky, L. S. (1987). *Thinking and speech. The collected works of Lev Vygotsky* (Vol. 1). New York, NY: Plenum Press.

Reageren?

Kijk op kpz.nl/vacatures

Maak kennis. Hogeschool KPZ

Hogeschool KPZ
Ten Oeverstraat 68
8012 EW Zwolle

038 4217425
info@kpz.nl
kpz.nl

